

Жіночий рух та гендерна нерівність в українському суспільстві у 2014–2024 рр.

Дар'я Гімплук, студент¹ (ORCID: 0009-0008-2810-1010)

Київський національний університет будівництва і архітектури, проспект Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03037

АНОТАЦІЯ

Розгляд феміністичного руху, гендерної нерівності та становище жінок в умовах війни 2014-2024 рр.

Ключові слова: жіночий рух, гендерна нерівність, жінка, психологічне та сексуальне насильство.

1. ВСТУП

Жіночий рух, також відомий як феміністичний рух, належить до низки соціальних і політичних рухів, які закликають до радикальних та ліберальних реформ для розв'язання проблеми порушення прав жінок, спричиненої гендерною нерівністю. Робота містить огляд, як змінювалась гендерна нерівність в Україні в 2014–2024 рр.

2. МЕТА

Привернути увагу до жіночого руху, гендерної нерівності, та проблем які зазнають жінки під російсько-української війни 2014–2024 рр.

3. ЗАРОДЖЕННЯ РУХУ В УКРАЇНІ

В останні роки феміністичний рух в Україні набуває дедалі більшого впливу та популярності як серед жінок, так і серед чоловіків. Університети в Києві та в Україні загалом все частіше включають до своєї навчальної програми курси з гендерних студій та феміністської філософії. З'являється все більше феміністичних організацій, активісток, письменниць тощо.

Здебільшого активними учасниками цього року є люди, народжені після здобуття Україною незалежності у 1991 р. Адже до 1990-х років жіночий рух в Україні, через відсутність власної державності, розвивався в контексті за соціальні та національні права.

4. ВАЖЛИВІСТЬ ФЕМІНІЗМУ В УКРАЇНІ

Питання трудових прав жінок, доступу до ресурсів (економічних, владних), можливості для дівчат навчатися на рівних умовах з хлопцями у всіх освітніх закладах, а також протидія та боротьба з гендерним насильством все ще залишаються актуальними в Україні!

5. ГЕНДЕРНА СОЦІОЛОГІЯ МАЙДАНУ

5.1 Патріархат на Майдані

Патріархатний дискурс на Майдані підкреслював мілітаризовану роль чоловіків як захисників нації, виключаючи жінок з «політики пам'яті» та відводячи їм роль матерів майбутніх героїв. Смерть і насильство звеличувалися, а внесок жінок у «тилу» революції залишався недооціненим. На початку протестів у грудні 2013 року

жінки склали 44% учасників, але з переходом Майдану в мілітаризовану «Січ» їхня частка зменшилася до 12%. Соціолог Тетяна Бурейчак та історик Олена Петренко наголошують, що відсилання до козацьких традицій відтворювало патріархатний образ української нації, де жінки мали символічну роль. Жінок на Майдані часто не допускали до ухвалення рішень та барикад, розглядаючи їх як менш відповідальних. Активістки, зокрема Ніна Потарська, критикували таке виключення та ставлення, яке знецінювало їхній внесок у протестний рух.

Патріархальні дискурси гендерних ролей встановлюють для чоловіків суворі вимоги щодо патріотизму та мужності. 8 березня в Інтернеті та на Майдані поширювали листівку: «Ваш чоловік не йде на Майдан, бо це небезпечно? Не забудьте привітати його з 8 березня!». Цей текст є сексистським не лише щодо чоловіків, а й щодо жінок, оскільки Міжнародний день боротьби за права жінок досі сприймається як свято «весни, квітів і доброти».

5.2 Роль жінок на Майдані

На Майдані зібралися тисячі жінок з усієї країни. Вони організували збір теплого одягу, щитів, касок та шоломів. Жінки цілодобово готували їжу і несли її на барикади. Багато допомагали та стояли разом зі своїми чоловіками.

Окрім барикад, оборони та захисної діяльності, на Майдані існувало багато інших видів діяльності, до яких активно залучалися жінки. Це доглядова праця, інформаційна та логістична підтримка (гарячі лінії «Євромайдан-SOS2 та інші), юридична допомога, медична та психологічна підтримка, безпечне транспортування, робота зі ЗМІ, освітні ініціативи («Відкритий університет» Майдану, бібліотека Майдану), Автомайдан, «Варта в лікарні», «Варта швидкої допомоги», громадські патрулі, збір коштів для постраждалих та волонтерська діяльність. Це лише частина роботи, яку виконували для підтримки протесту.

Ще одна значуща роль жінок на Майдані була – роль матері. Це передбачало турботу, підтримку, годування та піклування як про своїх, так і про чужих дітей, а також про саму державу. Жінки виходили з плакатами та одягом із написом «Мама», організували мітинги разом із дітьми та намагалися заспокоїти «беркутівців», даючи їм потримати своїх дітей. Відома учасниця Майдану Ольга Богомолець навіть заявила, що йде в «декретну відпустку для піклування про державу», виконуючи свою роль «матері нації» та виконуючи свій «материнський» обов'язок.

Попри суспільні стереотипи, які часто змушують жінок діяти згідно з патріархальними гендерними ролями, на Майдані різні жінки створювали низку альтернативних проєктів. Вони брали активну участь у «створенні

революції» нарівні з чоловіками, а не просто «допомагали» їм. Майдан був не лише військовим, але й включав багато низових ініціатив, у яких жінки відігравали важливу роль. Майдан був гетерогенним простором, де гендерні та національні ідентичності перепліталися, а патріархальні гендерні ролі стикалися з егалітарними підходами [1].

6. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Гендерна нерівність може бути охарактеризована як специфічна риса соціальної структури, при якій чоловіки та жінки належать до різних соціальних груп з постійними відмінностями та нерівними можливостями. Гендерна рівність досягається тоді, коли і чоловіки, і жінки мають однакові права, обов'язки та можливості в суспільстві [2].

Попри патріархальні висновки, що воювати та захищати свою державу можуть тільки чоловіки, в армію України масово пішли служити жінки, зокрема на бойові посади. Навіть зараз через 10 років війни, жінки зазнають тиску не тільки від чоловіків, а й від самих представниць своєї статі. Це яскравий приклад внутрішньої мізогнії. Люди звикли знецінювати роботу, насміхатись та гнобити справи жінок. Саме тому з'являється упереджене ставлення [3].

7. НАСИЛЬСТВО ЯКЕ ЗАЗНАЮТЬ ЖІНКИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Російсько-українська війна з 2014 року змінила становище українських жінок. А особливо повномасштабне вторгнення. Адже країна-агресор обрала собі за мету не тільки знищити Україну, як націю, а й зламати весь український дух, придушити спротив та демотивувати армію. Тому, частиною війни є насильство над жінками. А саме сексуальне насильство.

Серед внутрішньо переміщених осіб багато жінок і дівчат. Велика кількість з них зазнала насильства. Відтоді в Україні запрацювало чимало жіночих організацій, які допомагають постраждалим від сексуального та психологічного насильства [4].

Зокрема, «Ukrainian Women's Congress» – у 2022 році стали партнерами Шостого Конгресу у панелі, яка стосується прав жінок і їх дотримання та розвитку під час війни, а також сексуального насильства як воєнного злочину. БФ «Сильні» допомагає постраждалим від насильства. А також соціальна платформа «Підмога», на сторінці проекту зібрані фонди, благодійні та громадські організації, а також телеграм-боти, які підтримують та надають допомогу українським жінкам.

Всі ці організації щодня отримують численні повідомлення про сексуальне насильство з боку озброєних чоловіків. Причому, це стосується солдатів з обох збройних сил. Тому що, як відомо, стрес та втрата самоконтролю можуть призвести до насильства. Як наслідок, досить часто страждають сім'ї учасників бойових дій, в яких зафіксовано випадки домашнього насильства внаслідок тривало стресу [5].

8. ВИСНОВКИ

Гендерна нерівність в Україні залишається актуальною проблемою, особливо в контексті історичних і сучасних подій, таких як російсько-українська війна. Незважаючи на традиційні патріархальні стереотипи та обмеження, українські жінки активно брали участь у різних суспільно-політичних рухах, зокрема під час Майдану. Вони не лише виконували традиційні ролі, але й виступали рівноправними учасницями революційних процесів, створюючи альтернативні проєкти та підтримуючи протест з різних боків.

Протягом війни роль жінок у суспільстві набула нового значення. Вони стали активними учасницями бойових дій та зазнали значного тиску й насильства, як з боку агресора, так і через внутрішні упередження. Російсько-українська війна з 2014 року поставила перед жінками нові виклики, включно з пережиттям насильства та необхідністю подолання гендерних бар'єрів у військовій та цивільній сферах.

Зростання феміністичного руху в Україні відображає прагнення суспільства до змін і боротьби за рівні права та можливості для жінок. Попри всі труднощі, жінки України демонструють стійкість і активність, борючись за свої права та забезпечуючи підтримку іншим. Організації, що допомагають жінкам, які постраждали від насильства під час війни, відіграють ключову роль у цій боротьбі. Однак, для досягнення справжньої гендерної рівності ще належить пройти довгий шлях, долаючи як зовнішні виклики, так і внутрішні суспільні упередження.

Список джерел та літератури

- [1] Марценюк Т. О. Гендерна соціологія Майдану: роль жінок у протестах. *Постсоціалістичні суспільства: різноманіття соціальних змін: матеріали Сьомих Міжнародних соціологічних читань пам'яті Н.В. Паніної та Т.І. Заславської / За наук. ред. Є.І. Головахи та О.Г. Стегнія К. : Інститут соціології НАН України, 2014. С.146–160.*
- [2] Yuval-Davis N. *Gender and Nation*. London: Sage Publications, 1997. 240 p.
- [3] Російсько-українська війна з 2014 року і фемінізм. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminism-in-detail/rosiysko-ukrainska-viyna-z-2014-roku-i-feminizm-1341516.html>
- [4] Доброта В. Сексуальне насильство під час війни – це військовий злочин. Інтерв'ю з Катериною Левченко. URL: <http://bilahata.net/seksualne-nasylstvo-pid-chas-vijny-tse-vijskovyj-zlochyn/>
- [5] Виртосу І. Війна, яка не відпускає. Про домашнє насильство в сім'ях АТО. URL: <https://lifepravda.com.ua/society/2016/07/4/214486/>

ⁱ Робота виконана під керівництвом д.і.н проф. Василя Деревінського